

шетилівки часто відвідують парк із метою відпочинку. Свідченням цього є проторовані відвідувачами стежки, стихійні місця відпочинку (часто у вигляді залишеного сміття та слідів від багаття; спостерігається несанкціоноване вивезення побутового сміття). А тому, актуальною проблемою нині є врегулювання рекреаційної діяльності на території парку, забезпечення відпочинку відвідувачів, але на фоні дотримання елементарних правил перебування у природі й збереження довкілля. Нами розроблено практичні рекомендації щодо підвищення рівня обізнаності населення про історичне минуле й екологічну цінність парку селища Решетилівка та проведення заходів із метою збереження і відновлення паркових зон. Одним із основних наведених у рекомендаціях заходів, який нами комплексно розробляється, є створення екологічної стежки на території парку, облаштування її маршруту відповідним чином, щоб сприяло раціональному використанню ресурсів парку з рекреаційною метою, а також розробка системи оглядових та тематичних екологічних екскурсій для різних груп відвідувачів парку.

Література

1. Байрак О.М., Самородов В.М., Панасенко Т.В. Парки Полтавщини: історія створення, сучасний стан дендрофлори, шляхи збереження і розвитку. Наукове видання. – Полтава: Верстка, 2007. – 276 с.
2. Стежинами заповідних парків Полтавщини. Екскурс в історію та сьогодення / за ред. О.М. Байрак. – Полтава: Верстка, 2009. – 164 с.

РОЛЬ ХІМІЇ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ

Самусенко Ю.В. (м. Полтава)

“Наука відіграє настільки важливу роль у сучасному житті, що жодна людина без наукових знань не може правильно зрозуміти світ, у якому вона живе”

Лайнус Полінг (двічі лауреат Нобелівської премії)

У процесі підготовки вчителя хімії багато уваги приділяється вивченню фундаментальних дисциплін і методиці викладання хімії в школі. Вчителі хімії, які навчаються на курсах підвищення кваліфікації також більше уваги приділяють конкретним методичним питанням з конкретних розділів хімії. Часто в пошуках відповіді на ці окремі питання ми забуваємо про те, для чого у школі вивчається хімія? На це, здавалось би просте питання не так легко дати однозначну відповідь. Загальновідомо, що далеко не всі випускники середній загальноосвітніх закладів у своєму подальшому житті будуть якимось чином пов'язані з хімічною наукою. Виникає питання: навіщо всім учням знати теорію будови, взаємні перетворення речовин, розбиратися у детальній будові атому і розуміти, що таке валентність?

Роль хімії у житті і розвитку суспільства надзвичайно велика. Хімія дуже тісно пов'язана з виробництвом. Сучасна хімія у співробітництві з іншими природничими науками в останні роки інтенсивно розвивається. Великі досягнення хімічної науки і виробництва, які ми відчуваємо повсякденно, вносять немало нового в загальне світорозуміння, суттєво відбиваються на стані взаємодій суспільства з природою і ставлять перед нами багато нових філософських питань.

Знання, які хімія дає про природу, про речовини, а також влада людей над природою, що постійно зростає на цій основі, являють собою важливе

джерело розвитку філософського світогляду, розвитку загальних уявлень про навколишній світ, про природу людини, його діяльності, його мислення, про закони пізнання, відбиття дійсності.

Хімія, як шкільний предмет, разом з іншими предметами природничого циклу дає різноманітний, фундаментальний матеріал для виховання в учнів науково-філософських поглядів на природу і навколишній світ. Вона сприяє формуванню мислення людини, закладає основи її світогляду. Особливо важливою є гносеологічна і методологічна роль шкільного курсу хімії. Хімічний експеримент, аналіз фактів, які розглядаються на уроках хімії сприяють розвитку у учнів вміння добувати ці факти і осмислювати їх.

Людина завжди прагнула до пізнання істини. Власно кажучи науки виникли саме як наслідок цього прагнення, так само як мистецтво виникло внаслідок прагнення людини до прекрасного. А чи допомагає сучасний шкільний курс хімії пізнати істини і виховати бажання у учнів її пізнавати?

Слід визнати, як факт, що хімія сьогодні це не стала найулюбленишим предметом у школі. Для того, щоб привернути увагу до цього предмету вчителі (і то — далеко не всі) часто вдаються до демонстрації різних цікавих дослідів, фокусів тощо. І це в той час, коли метою вчителя повинно стати не тільки зацікавлення учнів, але й демонстрація на ряді прикладів можливості наукового аналізу явищ, що нас оточують, Причому зробити це слід по можливості на базі відносно простих уявлень, не виходячи далеко за рамки шкільної програми. Учні часто приваблює чисто зовнішня сторона хімії, і вони не прагнуть пізнати її закономірності, за якими відбуваються хімічні процеси.

Причина цього, полягає у тому, що шкільний курс хімії дуже схоластичний. Учень часто вимушений запам'ятовувати програмовий матеріал, який він не розуміє. Це сприяє розвитку у нього комплексу неповноцінності (дитина перестає вірити у свої розумові можливості). А це, у свою чергу, викликає у більшості учнів відразу до предмету, або (у кращому випадку) байдуже ставлення до нього.

Якщо критично проаналізувати наші шкільні підручники з хімії, можна побачити, що в них немає, або майже немає відповідей на питання «чому»?

Академік Б.М. Кедров неодноразово стверджував, що наукове пізнання відповідає на питання не тільки *як*, але і *чому* те чи інше явище відбувається саме так, а не інакше. У сучасній шкільній практиці учням пропонується завчити значний обсяг фактичного матеріалу (понять, хімічних назв, формул, реакцій і т.п.) і відтворити його на уроці за вимогою вчителя. Тому не дивно, що хороші оцінки з хімії мають, як правило, ті учні, у яких добре розвинута пам'ять. А ті учні, які мають здібності до аналітичного мислення, хімії багато уваги не приділяють і з цього предмету мають посередні оцінки.

Вихід з цієї ситуації може бути один: кардинально міняти підходи до викладання хімії у школі. Треба чітко визначити пріоритети. Що найголовніше в шкільному курсі хімії? Це, насамперед те, що відрізняє хімію від фізики – процеси розриву і утворення хімічних зв'язків. Тому, на наш погляд, у першу чергу треба зосередити увагу на таких наукових проблемах:

- Природі і типах хімічного зв'язку (в шкільному курсі викладений дуже поверхнево).
- Взаємному впливові атомів в молекулі, як перерозподілі електронної густини по системах хімічних зв'язків (цього не розуміє жодний з випускників школи);
- Кислотно-основних властивостях, як здатності утворювати зв'язки за рахунок власних чи чужих електронів (це питання вивчається у школі на рівні теорії Арреніуса – XIX ст.);
- Окисно-відновних реакціях, як здатності приймати чи віддавати електрони;
- Залежності хімічних, фізичних і інших властивостей від будови моле-

кули (від послідовності і природи хімічних зв'язків) – (це головна проблема сучасної хімії);

- Причинах і особливостях хімічних реакцій (причинах і особливостях розриву і утворення хімічних зв'язків) – прекрасний матеріал для міжпредметних зв'язків з фізикою;
- Ролі і місці хімічних процесів у загальному розвитку світу.

На жаль, випускники шкіл не розуміють такі фундаментальні поняття хімії, як валентність, взаємний вплив атомів у молекулі, ароматичність, ізомерія, кислотно-основні властивості та інші. У кращому випадку певні визначення, що наведені у підручнику просто зазубрюються.

Щоб вирішити ці проблеми треба максимально логізувати шкільний курс хімії, домагатися, того щоб все що стверджує вчитель ставало надбанням свідомості учнів, але не тільки їх пам'яті. У міру можливості треба постійно давати відповіді на питання «чому»? «як»? Треба чітко показувати які сили природи задіяні у тих чи інших хімічних процесах (до речі, їх не так вже і багато, насамперед це – сили електростатичної взаємодії). Хімічні процеси підкоряються загальним законам природи (законам термодинаміки). Як і всякі інші системи, хімічні системи прагнуть мати мінімум запасу внутрішньої енергії, що обумовлює напрямок і енергетику хімічних процесів. Ця проблема є чудовим об'єктом для реалізації міжпредметних зв'язків при вивченні дисциплін природничого циклу.

При такому підході до вивчення хімії, окремі хімічні реакції, процеси і речовини будуть лише ілюстрацією до розгляду принципових теоретичних питань. Стане зрозумілим чому саме на них звернута увага під час вивчення хімії. Попутно можна показати роль тих чи інших процесів і речовин у практичній діяльності людини. Але головним завданням учителя є показати, що хімічні процеси – це складова частина загальних процесів розвитку Всесвіту, що вони підкоряються загальним законам Природи. Останнім часом, внаслідок відсутності чіткої ідеології в суспільстві, посилилась критика матеріалізму. На перший план стали виходити різноманітні квазінаукові уявлення, наукоподібні теорії, різноманітні вірування, магія і шарлатанство. Весь досвід розвитку людства показує, що духовні цінності, внутрішній світ людини не є чимось закладеним згори, а виробляється виключно у процесі взаємодії з навколишнім світом та творчої діяльності людини. Духовно багата людина – це та, яка створила для суспільства щось для нього необхідне. Спроби монополізувати духовні цінності і духовний світ людини з боку релігії, так саме як і з боку діячів літератури і мистецтва, не мають під собою ніякого підґрунтя. Ці сфери не є єдиними і найголовнішими у духовному житті людини. Духовність народжується, насамперед, у творчості людини, там, де створюються нові машини, нові технології, вирощується врожай, де лікують людей, організовують життя суспільства і держави. Література і мистецтво лише узагальнюють ці цінності, подаючи їх у концентрованої і привабливої формі. Релігія зіграла суттєву роль в історії суспільства. Вона згуртувала народ, надавала йому надію і опору в важкі часи. Саме з неї починалась грамотність, освіта, друкування перших книг. Але те, що релігія закликає сліпо вірити в ті чи інші догми, не піддаючи їх критичному аналізу, призводить до того, що люди легко піддаються навіюванню. Вони не тільки легко можуть повірити в класичні релігійні вчення, але і в деструктивні ідеї неокультів, і в магію, і в чари, і в заклинання і взагалі в будь які фантастичні ідеї, які їм будуть навіяні.

Не викликає сумніву те, що загальнонаукове знання може увійти в педагогічну практику лише через світогляд педагога. Тому у педагогічних вищих навчальних закладах слід більш уваги приділяти формуванню світогляду майбутніх учителів. Сьогодні абсолютно неприпустима ситуація, коли методологічна підготовка вчителя відстає від процесів розвитку науки на кілька десятків років.

Необхідно підкреслити, що вчитель хімії, ставлячи перед собою мету ви-

ховання учнів, повинен навчати дітей **хімії**, а не підручнику хімії. На жаль, зараз дуже мало хороших шкільних підручників з хімії, а дехто з вчителів при викладенні нового матеріалу боїться відступити від тексту підручника, навіть тоді, коли цей текст не відповідає принципу науковості. Багато методистів і вчителів хімії переконані, що сьогодні не можна в школі давати поняття кислотності і основності лише за теорією Арреніуса, не можна вчити органічній хімії на рівні Вьолера, який вважав її «дрімучим лісом», не можна перетворювати важливий навчальний предмет у суцільні фокуси.

Перед хімією, як шкільним предметом, насамперед, стоять такі завдання:

- Системне формування знань про основи науки в контексті її історичного розвитку; оволодіння способами добування, переробки і творчого застосування цих знань; розвиток системного хімічного мислення.
- Розкриття ролі хімії в пізнанні природи і матеріальному забезпеченні розвитку цивілізації і життя суспільства; забезпечення хіміко-екологічної освіти і виховання; підвищення культури населення для вибору правильних пріоритетів і орієнтирів в умовах глобального погіршення екологічної ситуації.
- Формування хімічної картини природи як компоненти наукового світорозуміння, як умови виховання гуманістичних ціннісних орієнтирів і усвідомленої позиції особистості.
- Різномісний розвиток особистості засобами предмету хімії; сприяння адаптації учня до умов навчання і навколишнього життя, що постійно змінюються, шляхом формування загальнонавчальних і предметних умінь і навичок.

Вирішуючи суто хімічні проблеми можна попутно розкрити роль хімії в діяльності людини (в промисловості, в сільському господарстві, в медицині, в побуті тощо).

Сьогодні необхідно більш інтенсивно розвивати пропаганду природничих і технічних знань. Сучасна людина повинна чітко уявляти собі загальну картину світу, головні закони Природи. Такі знання слід закладати ще в середніх загальноосвітніх закладах і розвивати далі у вищих навчальних закладах, причому на факультетах гуманітарного профілю також. Гуманітарна освіта у відриві від природничих знань може створити лише однобічну, часто навіть помилкову уяву про природу, суспільство і його проблеми.

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ЯК ФОРМУВАННЯ СІМ'ЯНИНА

Туренко А.В., Шостак К.М. (м. Полтава)

Сьогодні суспільство стурбоване тим фактом, що у молоді спостерігається феномен девальвації сімейного обов'язку: 70-80% шлюбів розриваються; поширився громадянський шлюб, де чоловік вважає себе нежонатим, а жінка – заміжною; збільшилася кількість небажаних вагітностей: із чотирьох запліднень зародок до народження розвивається лише у однієї жінки; неабиякого розмаху набрали венеричні хвороби та СНІД; гостро постала проблема охорони сексуального та репродуктивного здоров'я підлітків.

Число дитячих будинків та інтернатів на Україні надзвичайно велике і дивує те, що 90% дітей у них – соціальні сироти, тобто, сироти при живих батьках.

Все це красномовно говорить про низький рівень сексуальної культури, дефіцит знань у молоді для створення та планування сім'ї.